

Kadugys.

Kalejime.

Ar šviesios, giedrios būna dienos,
Ar skrieja debesys liūdnei,
Su manim vis tos pačios sienos,
Tas pats langutis ir... sapnai.

Kad tylūs mūrai prakalbėtų,
Kiek man apreiškėtų paslapčių;
Kiek matė jie skausmų, kančių,
Silpnąbėj ašarų pralietų!

Kiek matė vilčių sudaužytų
Bangų gyvenimo žiaurių,
Augstų troškimų uždarytų
Tarp šių sienų keturių.

Kiek kartų čia viltis svyravo,
Kiek kartų stiprėjo vėl sielų,
Kad liūdnas, vakaro tyloj,
Vienuolis dainą uždainavo.

Bet tyli sienos akmeninės,
Jos neišreikš savų minčių,
Jos neatdengs šaltos krūtinės
Ir neišduos man paslapčių.

Ar šviesios, gražios būna die-

[nos,

Ar skrieja debesys liūdnei,
Su manim vis tie-pat sapnai,
Mažulis langutis, šaltos sie-

[nos.

Vydūnas.

KULTŪRA.

Nekartą mūsų laikraščiuose kalbėta apie kultūros tarpimą Lietuvoje. Sakyta, jog tai kiekvieno lietuvių uždavinys esant rūpintis, ydant Lietuvoj kultūra kiltų. Bet tuomet nevisiška aišku, kas kultūra yra, tuomet negalima pasekmingai ir ją pačia rūpintis. Todėl, rodos, labai svarbu, kad ir trumpai tik, apie tai pamąstyti.

Nukeliavę į miestą, kur matyti visi naujoviški įtaisymai, kur, pavyzdžiui, gatvėmis važinėjama elektrikos varomaisiais vežimais, kur naktimis gatvėse šviečia elektrikos lempos ir t.t., tuoj kalbame apie kultūros įtaisymus. Apsigyvenę kokiame viešbutyje, kur randame tolkalbį (telefoną), kur pasikėlimui iš vieno gyvenimo į augštesnįjį yra tam tyčia įtaisymas, kur kambaryj teprivalome pasukti gražtuką — ir tuoj nušvinta žiburys, — tuomet pasidžiaugiamie kultūros smagumais. Vienok tai tik žymiau-

sieji mūsų laikų įtaisymai. Be jų yra dar visokių kitokių, su kuriais taip jau apsipratę esame, jog jų nebepastebime. Yra tai paprasti dalykai, kaip, imkime, ir degtukai. Be visų tų įtaisymų labai nesmagu būtų ir namie. O kur jų visai nebūtų, kur nerastume gelžkelių, traukinių, kur nebūtų pašto (krasos), nebūtų tolrašio, tolkalbio, nebūtų visokių mašinų ir paprastiems namų darbams atlikti: galasti peiliams, sukti sviestui ir t.t., čia, sakytume, nėra kultūros, čia ne kultūros šalis.

Taip, rodos, visi tie įtaisymai ir išradimai, kurie palengvina žmogui darbą, būtų kultūra. Ar taip ištikro yra, tuoj pamatysime. Čia svarbu dar ir tai suprasti, jog visais savo įtaisymais žmogus priverčia gamtos pajiegas jam tarnauti. Todėl galima dar būtų sakyti, jog čia yra kultūra, kur žmogus savo naudai, savo smagumui naudoja gamtos pajiegą. Ir kuo daugiau jam tai asiseka, kuo pinklesni tiems ikslams įtaisymai, tuo, rodos, augštesnė yra kultūra.

Bet sakysime, kurioj nors kulturingoje žemėj gauna viršų atsidanginusi kokia laukinė tauta, kaip tai seniau dažnai atsitikdavo — ir ji pavergia ir išpiauna kulturingąją tautą. Tuomet pasiliktų apgalėtojams visai kultūros gyvenimo įtaisymai. Jie juos, sakysime, pamėgtų ir jais pasinaudotų. Ir, be abejonės, jie stengtų juos naudojamais išlaikyti. Suprantama tečiaus, jog tūli daiktai išnyktų, kadangi laukinė tauta trumpu laiku išmokti negalėtų tokių daiktų pasidirbti. Todėl sakytume: ten kultūra puola. Ir visai aiški būtų priežastis. Regima yra, kad žmogus yra anos kultūros šaltinis. Kultūra nėra tai kultūriniai įtaisymai, o žmogaus galėjimas, žmogaus supratimas, jo mąklumas, trumpai sakant: kultūra yra augštesnis ir galingesnis žmogaus dvasios stovis. O tasai apsiareiškia visokiais žmogaus palinkimais, mąnymais, veikimais ir darbais.

Visi kultūriniai įtaisymai toli dar nereiškia kultūros, jei, gu jie nėra augę, nėra kilę tie. siok iš paties to krašto žmogaus, jei patsai to krašto žmo-

gus nėra tų įtaisymų gamintojas, arba nors auklėtojas bei sergėtojas. Todėl, norint kultūrą bet-kokiam krašte auklėti, būtų neprotinga suteikti tam kraštui pirma tikrai visokių kultūros įtaisymus ir įtaigas, nors tos įtaigos paskui tam tikru būdu ir augintų žmogų, prisidėtų prie tikrosios kultūros tarpimo. Kultūrą auginti norint, reikia žmones auginti, jų pajėgas plėtoti, stiprinti ir minkinti, reikia žadinti protą ir išmintį.

Visa tai, rodos, visai gerai yra suprasta mūsų Lietuvoj. Ir galima sakyti, kultūra auginama tikru, kad gal dar ir silpnu būdu, nežiūrint visokių apsirinkimų, neaiškumų ir t.t.

Vienok, rodos, reikia pamatinis kultūros supratimas dar daugiau aiškėn išskelti. Čia būtent yra du dalykai pastebėtini. Kultūrai apsirėikiant, kaip augščiau išrodyta, žmogaus dvasios stoviu ir josios galybė, kultūra šelpia vyriausiai šitą dvasią, sustiprindama ir pakeldama jos galybę. Tai vienas dalykas. Antra, ta taip išaugusioji didybėn kultūra privalo

mokėti apsirėikšti. Pavyzdžiui, supratęs telegrafo įtaisymą, žmogus privalo išmokti tokį dalyką ir pats pasidirbti. Be abejonės, tai du skirtingi dalykai. Arba, paėmus kitą pavyzdį: žmogus, turėdamas šviesų gyvenimo supratimą, privalo tai ir parodyti mokėti. Toliau, širdyje turėdamas švelnius, prakilnius jausmus, žmogus turi taip juos mokėti apsirėikšti, kad ir kiti tai suprastų arba nors numanytų, jog tokių prakilnių jausmų esama.

Gal čia žygiu pertoli nušokau. Vienok aišku bus, rodos, pastoję, jog vienas dalykas yra tai, koks žmogus yra, kokia gyvybė jo sieloj auga; antrasai gi, kokių būdu toji gyvybė apsirėikšia.

Teisybė, žmonės nelygūs. Vienok tame žmonės nesiskiria, kad kiekviename gali nors šiek-tiek sukilti jo vidaus, jo dvasios ir sielos gyvybė. Tų žmonių skaičius berods ne toks didis, kurie visa tai, kas jų dvasioje ir sieloje yra, taip ir apsirėikšti galėtų, ydant tie apsirėikimai kitų žmonių sielas, kitų žmonių pajėgas žadintų ir

tokiu būdu jų vidų pildytų didesne gyvybe. Bet kiekvienam mėginant apsirėikšti nors ir menkiausį savo širdies, dvasios arba gal ir sielos gyvybę ir galybę, toji netikėtai auga. Šitokių būdu toks žmogus stojasi kitų geradariu, kitų augintoju. Ir taip dingsta didieji žmonių skirtumai. Visi, kurie draugiškai gyvena, auginą viens kitą.

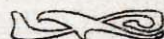
Šitą auginimą galima pilnu žinojimu ir išmanymu varyti. Tuomet tasai darbas pasekmingesniu stojasi. O tai ir daroma. Vaikai iš mažens tėvų mokinami kalbėti, manyti ir išmanyti ir mažus darbelius atlikti, gal ši ir tą padirbti; mokinami skaičiuoti ir skaityti bei rašyti.

Yra tai labai svarbu. Skaitymu pildai savo prityrimų saiką ir jį didini. Suprantama, tai tik eina labai palengva. Nieko nesuprasi skaitydamas, apie ką jokių patyrimų neturi. Labai daug patyrimų slepiasi prigimtyj, krauje. Jei tikrai gal pareiti į žinojimą kalbant prigimta kalba. Ir jau todėl labai svarbu ją išmokti. Neišmokęs prigimtos kalbos, turėlyg iš

pradžios žmogaus gyvenimą pradėti. O kad tūlas ir gana greitai tolyn nužengia, vis dėlto ne taip toli, kaip išmokęs savo kalbos ir tokiu būdu pasinaudodamas prityrimais, kurie krauju ir prigimtimi iš prabočių paveldimi yra. Toliau vaikas, kad tik ir po truputėli, pavyzdžiui, kur bevišėdamas, kur betarnaudamas, namiškiams berasydamas žinutes, rašymu išmoksta išreikšti visa, kas jo širdį pildo, kas ją apunkina, kas ją džiugina ir t.t.

Visa tai pas mus yra supaprastu ir daroma. Ir taip kultūra, kad ir visokių sunkenybių trukdoma, auga Lietuvoj. Visokie gabumai vaikuose auginami. Ir jie tampa kultūros žmonėmis. Vienok be minėtųjų jiems panašių gabumų dar auginami ir kiti žmonėse iš mažens gabumai. Yra tarp jų labai svarbūs dalykai. Bet apie juos vėliau mąstysime.

(T. b.)

Vydūnas.

KULTŪRA.

Tuo tarpu gerai supraskime, jog žmogus auga netikiai kūniškai, bet pabunda ir jautrusis jo vidus, pastoja gyvesniu, pilnesniu, veiklesniu. Ir šis vidaus, šis dvasios bei sielos tarpimas, kurs ir regimais darbais apsi-reiškia,—tat ir yra kultūros ki-limas.

Vienok ar žmogus, ne vien-pas mus, bet ir kitur, tuo tiks-lu auginamas? Ar jis tuo tikslu gyvena? Berods kiek ligišiol sakyta, tatau lyg ir patvirtinta. Bet imkime laukininką, imkime amatininką, kurs vaiką mokina padirbti ūkiui naudingas pa-darynes ar kitus daiktus,—ar jis tai daro vaiką augint norė-damas? Berods auginama vaiko pa-jiegas ir lavina jo miklumą. Vie-nok visa tai tik todėl, jeib vai-kas istengtų toliau save išsi-maitinti, savo gyvenimą apsirū-pinti. O tai labai reikalinga, be-abejonės.

Beto gyvendamas bei at-likdamas ir paprasčiausius dar-bus, žmogus kartu pastoja ir savo viduje turtingesniu viso-kiais prityrimais. Galima berods numanyti, jog jis iš jų nieko neturi, kaip tik skausmų ir džiaugsmų. Bet ar visu tuo jis išlengvo nepastoja, kad ir ne kiekvienas išmintingesniu, do-resniu?..

Bet visa tai atsiekti nėra žmonės tiesiog pasirižę. Nežen-gia jie prie viso to tyčia. Vi-sokie gabumai žmoguje auginami, visokiū būdu jis mokinasi, arba, kaip sakoma, šviečiasi,—vis tik jieškodamas to galo: pa-sisavinti kiek galint daugiau kultūrinio gyvenimo smagumų, tūlasis berods, kad pagavus jų-jų nors prasčiausių rūšių.

Ivairiausių būdu žmogus au-gina ir miklina tam tikslui sa-vo pajiegas. Ir jo kūnas deda-mas ne tam, kad apreikštų, ko-kios augštesnės pajiegos jame iš-angusios, bet vyriausiai tam tik, kad žmogus galėtų kuo-gu-driausiu būdu paplėsti kitam, ką tasai savo prakaitu yra su-

sitaupes. Suprantama, iš to iš-eina varžytinė, kovos, neapy-kantos ir visa begalinė eilė žmonių nedorybių.

Taip toli nuveda tariamasis kultūrinis gyvenimas. Manėme, augindami žmogaus pajiegas, be-steigią kultūrą, o iš viso to išėjo visos nedorybės. Ar jos būtų kultūra? Tikrai ne. Tai gal nereiktų begaivinti žmogaus vi-daus, bežadinti visokių jausmų, beauginti jo pajiegų? Aišku, ir tiesiog jaučiama, jog tai yra svarbusis gyvenimo tikslas. Bet žmonės jo nejieškojo. Kultūra ne tame, kad visos žmogaus pa-jiegos auginamos visokiems sma-gumams pasisavinti. Kultūros čia nėra, kur žmogus vien pra-gudęs visokioms padargoms su-manyti, visokiems nuostabiems daiktams padaryti, gamtos pa-jėgomis pasinaudoti. Kultūra nėra nei augštas tikslas mokslas, aiškus manymas. Kultūra ir ne tame, kad vienas žmogus yra karalius, kitas elgeta, vienas paprastas darbininkas, kitas ūki-ninkas, tretysis dvarininkas, vėl kitas valdininkas, žandaras ir

t. t. Ne tame kultūra, kad žmo-nės gyvena ypatingoj tvarkoje.

Kultūra yra ansai žmogaus ir jo dvasios stovis, kur iš-pat senų senovės buvo ir dar šian-dien tebėra branginamas. Kul-tūra yra žmoniskumas, yra augš-tasis doros stovis, tvirta žmogaus sąjinės galybė.

O ar tai yra žmonių jieškoji-mo ir jų troškimo tikslas? Ar žmonės auginama vyriausiai žmo-niskumą? Ar tai jiems visų-svarbiausia? Visame kame jie plė-tojasi, tik ne tame. Visi moks-lai, visos įstaigos, visa kultū-rinių kraštų tvarka beveik visai nesirūpina žmogaus doros pa-augštininti. Ji pasilieka visiškai pa-salinis dalykas.

Tečiau ji žmonių ir gerbiama. Tečiau ji, kad ir labai paleng-va, tarpsta. Bet kiek žmonių pažengtų tolyn, kad ji būtų pil-na žinojimu auginama! Rods tai tegali kiekvienas savyje atlikti. Im-kime tik pavyzdžiui kantrumą. Ir prasčiausias gyvenimas duoda progos kantriu pasilikti ar-ba nekantriu pastoti. Yra be-rodas žmonių, kaip akmuo kan-

trųs. Apie juos nekalbame. Jie kantrūs ne dėlto, kad jie vengtų nekantriais pastoti, bet kad jie neatjaučia visokių užgauliojimų. Kad ir dangus griūtų, jie tai vos pajauštų! Jie tikrai be vidaus gyvybės, kaip akmuo. Bet kurs kaip ugnis, o tečiau kas kartą stengiasi įgauti tą tvirtumą, kad ir didžiausias užgavimas jo neapverstų, tas augina žmoniškumą,—jis kartą atsieks tą angštumą, jog jis visa galės pakeisti, o tečiau pasiliks kantriu.

Arba imkime teisingumą. Užsina koks nesmagumas, ir žmogus mano meluodamas jo išvengsias. Jame kažis kas ypatinga nusiduooda, kada jis meluoja. Viduje jam lyg viskas apsisuka. Ką jis išmanęs yra, tatau skelbia jis neteisybe. Yra jo žodžiai tiesiog išmanymo, išminties žudymas. Prieš tai visas laukiamas ir vengiomas nesmagumas niekis. Berods vieną kartą pamelavus, kitą kartą lengviau galima meluoti, ir prie menkiausios progos meluoti visai nebesunku. Pasekmės ne taip atviros.

Vienok nuoseklus melavimas yra galūtinas proto pražudymas. Gal tulas tai netiki. Imk tik tolimiausią galą. Vienok melo kelias čionai nuveda.

Antraip vėl, vis pasiliekant ir menkiausiose dalykuose prie teisybės, atsiranda vis-ame žmogūje toks teisybės jautrumas, jog negalimas dalykas pakeisti nei menkiausio neaiškumo, neteisybės. Žmogūje tiesiog kila aiškiausias išmanymas, galinčiausia išmintis.

Arba imkime žmogaus pasielgimą, kada jis kartą žodį davęs yra. Tūli tai neskaito svarbiu daiktu. Žodis tai lyg tikta oro suvirpėjimas, ne daugiau. O tai lyg daug, ar ji pildai, ar ne. Tečiau galima aiškiai pastebėti, koks menkutis toks žmogus, kurs niekuomet savo žodžių nepildo. Pagaliaus jis, tarsi vėjo nešamas, krypta tai į šią, tai į aną pusę. Neturi savyje nei menkiausio tvirtumo. Antraip, tasai, kurs nieko nežada, arba jeigu žada, tai ir ištesė, išauga savo tvirtybe palengva by į kokią nepakrutina-

mą uolą. Pagaliaus tiesiog nusistebėtina yra jo valios galybė. Viso pasaulio galybės neišverčia jo iš jo valios vėžių.

Taip visose augštesnėse žmogaus gyvenimo sakose. Imkime kad ir gailestį. Galima iš lengvo vis kietesniu pastoti, ir antraip vėl—vis širdingesniu. Vis nuo to pareina, katrai pajegai duodi apsireikšti.

Toliau. Imkime meilę. Kaip ji dygsta šeimynoj, kada tėvai visa už vaikus nukencia, už juos vargsta, arba kada vaikai toliau visu širdingumu aprūpina savo tėvus. Tokie žmonės labai lengvai savo meilės dalina ir kitiems; pagaliaus visa, kas gyva, apsiaučia savo meile.

Taip žmogus galėtų save auginti dar ir kituose dalykuose. O ar tai nebūtų kultūra? Ar žmogui taip išaugęs nesiklauso jo ištikro gamtos pajegos, kad nors tik ir jo paties prigimtį? Vienok tai tikroji pradžia. Pirmiau žmogus turi savo priijimtį tobulai suvaldyti išmokti. Kiekvienas jaučia, jog tokiu būdu tik jis tikrai žmonišku pastoja.

Tolimesnės gi gamtos pajegų suvaldymas ir sunaudojimas lyg savaimi padarytų galimu.

Bet gana apie tai. Man rodos, ta tauta, kuri taip tiesiog *augintų žmoniškumą savyj* pralenkty visas tas tautas, kurios gyvena ant žemės kitokiais tikslais. Mūsų tauta nedidelė. Ar ji galėtų tikėtis garsi pastoti savo galybe, savo didybe? Man rodos, ji turėtų trokšti vien tokios tikros kultūros, kur augščiausias žmoniškumas kiekvienam apsireikštų: ar paprasčiausiu naminiu darbu, ar dailės, poezijos raštininkų veikalais ar valdininkų ir k. darbais. Kultūros reikšmiai būtų ir turėtų būt atsisipindėjimas to augšto žmoniškumo, prieš kurį nusilenkia. —Ar galėtų kas manyti, jog visa tai ne taip svarbu?—Ar gal aš tik didelis, apgailėtinas sapnuotojas ir svajotojas?—Praktišką gyvenimą žengia tolyn.—Teisybė,—o tečiau jis žengia, kad ir rėplomis, pas tą mano sapnuojamąją kultūrą. Ir niekas jo negali nuo to kelio nublokšti.